

У базах цих програм зберігається значна кількість варіантів автомобілів, а в разі якщо експерт не може знайти необхідну модель для складання схеми, існує можливість ввести її самостійно за допомогою закладених у програму шаблонів транспортних засобів. Такий підхід дає змогу знизити трудомісткість підготовки експертного висновку, надаючи йому максимальної точності й достовірності. Крім того, у програмах існують такі інструменти, як шаблони перехресть та бази чинних дорожніх знаків і дорожньої розмітки, за допомогою яких експерт у найкоротший термін може створити перехрестя необхідної конфігурації з необхідними параметрами проїзних частин.

Можна упевнено стверджувати, що інформаційні технології, впроваджені в практику підготовки експертного висновку, дають змогу з максимальною точністю оцінити ДТП і виявити правопорушників. У цьому сенсі використання технічних можливостей істотно мінімізує терміни підготовки експертного висновку й робить його якісним та об'єктивним.

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, з-поміж установ Черкаської області, уповноважених на виконання експертиз та експертних досліджень, є державною спеціалізованою експертною установою, акредитованою за міжнародним стандартом ДСТУ ISO/IEC 17025:2017, у якій працюють

кваліфіковані співробітники із належним рівнем знань і досвідом практичної роботи, та створено організаційні умови й запроваджено концептуальні інструменти для коректного застосування експертних методик. Під час виконання експертиз (експертних досліджень) обставин і механізму ДТП фахівці використовують ліцензійне програмне забезпечення «CYBID V-SIM 4.0» для моделювання руху й зіткнень транспортних засобів.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 р. № 1098 Черкаський НДЕКЦ МВС надає платні послуги в цивільних та господарських справах або дослідженнях на замовлення (зокрема, у справах, пов'язаних із порушенням правил безпеки руху або експлуатації транспорту).

Список використаних джерел

1. За даними телепрограми «ТСН» // Телеканал 1+1 (Україна). 06.02.2021 р.
2. Шевцов С. О. Расследование обстоятельств дорожно-транспортных происшествий / авт.-сост.: С. О. Шевцов, К. В. Дубонос. Харьков : Факт, 2003. 191 с.
3. Крикуненко О. В., Белов Ю. В., Макогон Б. П. Обоснование актуальности моделирования и реконструкции дорожно-транспортных происшествий в Украине с помощью специализированных программных пакетов // Проблемы повышения уровня безопасности, комфорта и культуры дорожного движения: мат.-лы III Междунар. науч.-практ. конф. (Харьков, 16—17.04.2013). Харьков : ХНАДУ, 2013. С. 28—29.

А. Г. Вуйма,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6215-5361>, e-mail: avuima@ukr.net

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА НАФТОПРОДУКТІВ ТА ПАЛЬНО-МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПІДПАЛОМ

Анотація. Розглянуто можливості й деякі особливості призначення судової експертизи нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом вчинення умисних вбивств, пов'язаних з підпалом.

Ключові слова: вбивство, судова експертиза нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів.

Abstract. The abstract is dedicated to the some peculiarities of appointing forensic examination of petroleum products and fuels and lubricants in criminal proceedings initiated due to committing intentional murders connected with arson.

Keywords: murder; forensic examination of petroleum products and fuels and lubricants.

Аннотация. Рассмотрены возможности и некоторые особенности назначения судебной экспертизы нефтепродуктов и горюче-смазочных материалов при расследовании умышленных убийств, сопряжённых с поджогом.

Ключевые слова: убийство, судебная экспертиза нефтепродуктов и горюче-смазочных материалов.

Розслідування умисних вбивств, пов'язаних з підпалом, характеризується особливою складністю, оскільки вимагає від сторони обвинувачення швидкого прийняття процесуальних рішень, проведення комплексу слідчих (розшукових) дій, залучення спеціалістів різного фаху тощо.

Умисне вбивство, вчинене шляхом підпалу особи, заподіює їй особливі фізичні страждання, що є підставою для кваліфікації дій винного за п. 4 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України (умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю). Підпал, що застосовують під час умисного вбивства, у деяких випадках використовують не тільки як спосіб реалізації злочинного умислу, він є одним зі способів приховування факту вчинення зазначеного злочину та знищення слідів, залишених на місці події.

Визначення причини смерті особи, яка отримала термічні опіки, фактів посмертного підпалу особи або прижиттєвого спричинення тілесних ушкоджень шляхом застосування вогню належить виключно до компетенції судово-медичного експерта. Дослідження інших обставин, що підлягають встановленню та доказуванню у цих категоріях злочинів (зокрема, спосіб, знаряддя та засоби вчинення) можливе завдяки проведенню комплексу криміналістичних та технічних експертиз. До них належать: судова експертиза нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів, пожежно-технічна експертиза та ін.

Слід зазначити, що майже у всіх кримінальних провадженнях, де потерпілим було заподіяно тілесні ушкодження у вигляді термічних опіків, умисне вбивство було вчинено з використанням нафтопродуктів, сировинних матеріалів, які використовують для виготовлення

нафтопродуктів, легкозаймистих рідин, які широко застосовують у побуті (бензол, толуол, ксилол, етилацетат, бутанол, бутилацетат, етанол, вайт спірит тощо). Тому слідчі у таких провадженнях призначають переважно експертизу нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів.

Ефективність проведення будь-якої судової експертизи, а також вирішення ідентифікаційних завдань залежить від правильності дій слідчого на місці події та подальшому швидкому вирішенні питання про призначення експертизи, ретельності підготовки до призначення експертизи тощо.

Так, на місці пожежі вилучення зразків (обгорілих предметів, вугілля, золи) проводять оперативно: 2—4 зразки — із осередку загорання, 2—4 (контрольні) — на значній відстані. Їх упаковують герметично в скляну або поліетиленову тару, обов'язково додаючи протокол огляду, схему вилучення, фотографії та зазначаючи, скільки часу пройшло до вилучення і які зовнішні чинники впливали на зразок. Через летючість багатьох нафтопродуктів та паливно-мастильних матеріалів їх (а також об'єкти-носії з ними) необхідно спрямовувати спочатку на криміналістичну експертизу нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів, а потім — на експертизи інших видів (трасологічну, медичну та ін.) [1, с. 29].

На дослідження слідчі направляють експерту пожежне сміття, вилучене під час огляду місця події, яким найчастіше є рештки обгорілого одягу потерпілої особи. Також направляють ємкості та предмети, у яких містяться залишки або нашарування нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів. До типових питань, які ставлять на розв'язання експертів, належать:

1) Чи належать надані на дослідження об'єкти до нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів? Якщо так, то до яких саме?

2) Чи є на наданих на дослідження об'єктах сліди нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів, легкозаймистих або горючих рідин (у залишках, вилучених на місці пожежі, чи змивах, відібраних у особи)?

3) Чи мають надані на дослідження зразки нафтопродуктів спільну родову, групову належність та чи складали раніше єдиний об'єм (єдину масу) [2]?

Проведений нами аналіз свідчить, що у 76% проваджень за фактом вчинення умисних вбивств, пов'язаних із підпалом, у яких призначали судові експертизи зазначеного виду, виявляли сліди змінених нафтопродуктів, однак, конкретний їх вид встановлено не було. До основних причин неможливості визначення виду нафтопродукту, що було використано для підпалу особи (трупу), належать фізико-хімічні зміни об'єкту в процесі конденсації, сорбції,

окислення вуглеводнів, випаровування, а також втрати об'єктом ідентифікуючих ознак під час горіння. У 21% проваджень на пожежному смітті, що досліджувалось, виявлено сліди нафтопродуктів та визначено їх конкретний вид. Водночас у 3% проаналізованих кримінальних проваджень взагалі не виявлено слідів нафтопродуктів, хоча інші обставини, які встановлені під час розслідування, свідчили про використання винними особами легкозаймистих речовин.

Неможливість визначення виду нафтопродукту або інших речовин, що були використані, іноді пояснюється межами чутливості застосованих експертом методів дослідження. Наприклад, методи якісного люмінесцентного аналізу та хроматографії в тонкому шарі сорбенту дають змогу виявити та встановити родову належність окремих світлих дистилатних нафтопродуктів (зокрема, бензину, дизельного палива, гасу, нафтової оливи). Однак, використання зазначених методів є неефективним під час дослідження аліфатичних вуглеводнів [3, с. 249].

Отже, неможливість отримання висновку експерта про наявність і вид застосованого продукту чи матеріалу пояснюють обмеженою чутливістю методів дослідження, а також фізико-хімічними змінами, що відбулися під впливом природних та інших чинників. З метою недопущення втрати об'єктами ідентифікувальних ознак пропонуємо визначити деякі рекомендації, які доцільно дотримувати слідчим під час призначення експертизи нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів: 1) здійснювати правильне та достатнє відібрання та збереження вилучених зразків (за можливості залучати до участі у цих діях спеціалістів); 2) використовувати консультативно-довідкову допомогу спеціаліста (експерта) щодо питань, які слід поставити на його вирішення; 3) забезпечувати першочергове призначення цього виду експертного дослідження.

Список використаних джерел

1. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л. Криміналістичне дослідження нафтових продуктів та паливно-мастильних матеріалів : метод. рек. Київ : Кий, 2010. 36 с.
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін та допов.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 25.02.2021).
3. Лакуста О. М. Особливості дослідження світлих дистилатних нафтопродуктів при проведенні судових експертиз за допомогою методів люмінесцентного аналізу та хроматографії в тонкому шарі сорбенту // Теорія та практика судово-експертної діяльності : мат-ли VIII міжвідом. конф. (Київ, 27.11.2019). Київ, 2019. С. 246—249.

Д. І. Гайдамакіна,

старший науковий співробітник ННЦ «ІСМ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2823-2810>, e-mail: dianagayd@yahoo.com

О. С. Дробишева,

старший науковий співробітник ННЦ «ІСМ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0447-0408>, e-mail: 13335789@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ОЗНАК ЛІТЕРНОГО ТА ЦИФРОВОГО ПИСЬМА

Анотація. Наведено випадок з експертної практики і деякі проблемні питання, які виникають у експертів у процесі вирішення завдань відносно взаємозв'язку

ознак літерного та цифрового письма під час вирішення ідентифікаційних і діагностичних завдань.